

~~Р 6561~~

П 170720 ✓

~~БІБЛІОТЕКА
Українського
Інституту
Міжнародного
Історизму - Літературизму~~

ПЛУГ

1-2

1 9 3 2

ЦІНА 75 коп.

Т У Р А Д І М И С Т Е Ц Т В О

Л І Т Е Р А

V.N. Karazin Kharkiv National University



00786722

0

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТУ
НА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
КРИТИЧНИЙ ТА ГРОМАДСЬКО-
ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ
ПРОЛЕТАРСЬКО-КОЛГОСПНИХ
ПИСЬМЕННИКІВ

П Л У Г

ВІСЬМЬ РІК ВИДАННЯ

Журнал важить на ударника-пролетаря радгоспу, на ударника-колгоспівця, на комсомольця, вчителя, вишівця, на партійний та радянський актив.

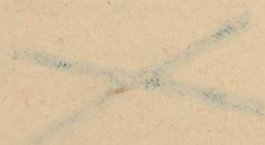
Журнал через художню та критичну творчість бореться за соціалістичну перебудову села, за викорчовування решток селянської дрібновласницької психології, за соціалістичний побут на селі.

В своїй теоретично-критичній роботі журнал бореться за діалектично-матеріалістичну методику в мистецтві й, зокрема, в літературі. Журнал бореться за мистецтво — зброю соціалістичного наступу. Журнал бореться проти буржуазно-куркульської тенденції в літературі і критиці, проти всілякого правого й „лівого“ опортунізму в літературній теорії та практиці.

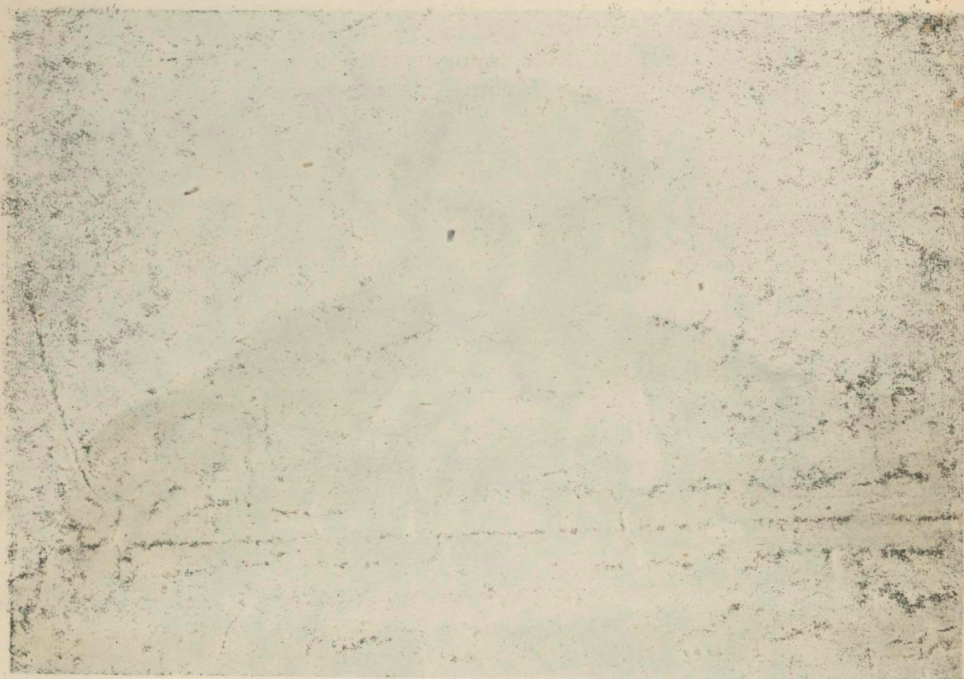
170720

10209

Бібліографічний опис цього
видаання вміщено в „Літописі Ук-
раїнського Друку“, „Картковому
репертуарі та інших покажчиках
Української Книжкової Палати



ДВОУ УПП. 7 Друкарня
ім. Фрунзе Харків.
Донець-Захаржевська, 6
Укрголовліт 986
Зам. 161. Прим. 5350



Микола Олександрович Сидоренко

Відділ історії та філософії
Київського університету
Київ, Україна
2014 рік

І

ЦОКОТИТЬ галуззя. Десь здала впертою, виверненою ходою йде глупа, обвітрена північ. Іде. Прислухається Горпина; здається кличе хтось, чийсь кроки чути навкруг. Хтож там пізньої ночі: зупинила прядку, обірвалися думи, досить вже насотала їх, поділила на чисниці.

Волосся, мов жмення пересохлого прядива, неуважно перетягнутого посеред шпагатиною і наспіх притуленого над висохлим, чолом, — безладними пасмами спадає на вицвілі ріденькі повіки. Вола обережно підходить до причільного вікна, сторожко відкриває запітніле віконце і вже хутко, не лякаючись, підходить до одвірка.

Ойкнули двері.

З глеюватого, обмерзлого дна ночі, пробиваються шерхлі розраховані кроки, чується хриплий голос, виразніють окремі слова.

— Лар? Звідкіляж це ти... Та роздягнись. Уже звинить, що такі безпорядки... Горпина струшує з лавки порошини, відсовує оstonовь днище, розгублена припорошує Ларя присісти.

Лар глибоко перехопив повітря, одкинув відлогу кереї, опустив на лавку ворочок:

— Дивлюсь — світитися, Дай зайду, поспитаю, що вона думає робити, — хусточка зсунулась, оголила плитку чорноземлі, відірвав Лар зімняту, пожовклу пелюстку і подав Горпині:

— Озимини неті.

— Як, кажеш Ларе? — затрималась на слові Горпина.

— Випріла... те, що на пагорках — вимерзає, так що готовсь пересівати...

Додолу падали рихлі груддя, падали і порушували тишу.

— Чим? Ларе, віриш їсти вже нема чого. Учора з бідняцького фонду пайок получила... Два пуди яшного... надовго хватить? А пересівати-то треба ж мати щось.

Лар затагав цигаркою, опустив конусом сизуватий димок:

— Да, положення неважне... сказати по секрету, у мене є пудів п'ядесят ярої... є пудів сто ячменю, проса трохи є, та все це здати в кооперацію треба... не долежить до посіву — заберуть... не будуть мовчати, коли пляна не виконаєш... Думка така: а може обминуть? а воно не забувають... сьогодні зустрічає мене Никін, та по секрету — завтра хліб шукатимемо... одна надія на тебе. Хай краще своєму достанеться. Підвела Горпина задумливо очі:

— Думаю забрати від тебе ярину, так страшно, — дізнаються неприятностей не оберешся, — ти ж знаєш, які тепер люди.

— Брат я тобі? Хоч і двоюродний — та всеж родич, поганого тобі бажаю?! А нащот того, як ти говориш — знайдуть, так брось даже

думать: не підуть до вас шукати... Гордій комсомолец, а за ним всі і комнезамі, і сільрада, і район, во вторих ти ж штрафовку сплатила?

— Сплатили.

— І продналог?

— Продналогу на нас не було.

— От бач, а в мене кругом недочоти. По продналогу — ще з прошлого года недоплата, штрафовані оце нагадували, самобкладання не сплатив, а це ще плян до двору... А в тебе затишок.

— Так, все так... Ларе.

— От бач, а прийде весна—своїм засієш, не бігатимеш між возами, не канючитимеш, по п'ять карбованців за пуд не платитимеш, з своїм зерном, своєю пашнею засієш... Между прочим, ти знаєш набазарі п'ять карбованців за пуд ячменю дають; п'ять карбованців, і не хочуть брати! Тепер, а на весні, ой, на весні і десять дадуть.

— І дадуть, Ларе!

— Хіба я не знаю?! А страшно—спочатку, потім обвикнешся забудеш—пригадаєш, коли скрутно буде... А Гордій, я думав над цим, ти йому ні слова... Хай хлопець робить, що знає, сучасним образумиться. В молодості всігди так, а завівсь господарством, одруживсь, і чоловік як чоловік, степений.

— То коли це, Ларе?

— Сьогодні... Воно в мене наізготовці... Сьогодні зібрав у мішки. Думаю, що як що потребують—одвезу, а потім ні... спомнив тебе і не ошибся, га?

— Іди, Ларе, городами, іди та придивляйся, щоб все гаразд.

II

Двері щільно припали до рям.

Від цього ще більше зашелестіли обліплими гаслами стіни, вбрали очі знайомі літери гасел, викликали думку на герць... Гордій підвівся від столу. Кармінових вилиць його торкнулася терпка тінь, він пронизливо оглянув передні ряди, зупинивсь на розпаленій постаті Никона і нервово постукав олівцем по столу:

— Кончай, кончай.

— Га? — Никін поступився; брови його, мов колос переспілого жита безладними остюками стирчать на широкому, вкритому ластовинням, обличчі, а з під них видвілими кружельцями плавають затуманені швайби очей.

Він розлогими борознами розтягає речення:

— А піде дощ, товариш Гордій—побачите сами, на власні очі впевнитесь, що хліб повезуть всі і повезуть без нажиму, бо скажіть, товаришу Гордій, скажіть ви, хіба селяни проти власті?

Над головами закришилися речення:

— Брось, Никон!

— Які це такі селяни?

— Товариші, не перебивайте,—підводиться Фросина.

— Тоді дай слово!

— Ну, говори ж! — Гордій відкидає заячого малахія, підхопивши широкою долонею пасмо м'якого волосся, зосереджено затримується на зацікавлених постатях.

— От що, товариші... Никін тільки що зробив цікаву спробу... Ви чули? Куркуля, Ларя ставить нарівні з незаможником Ониськом, всіх под одну рубрику і каже, що вони за советську власть і хліб продадуть кооперації, як тільки побачать, що озимина хороша. Онисько то свій хліб продав, а що до Ларя — вам відомо.

— Дайош хліб...

— І дать нема чого.

Від слів одриваються й швидко звертають на себе увагу голоси:

— Давай Лев, ти щось хотів? — Піднімається від окресленого червоним олівцем паперу Фросина, швидко відшукує згорблену, немов у вантажника постать Левка, торкається коротких пальців рук і застигає на білому з виточеними рисами обличчі.

— Д-да, так вот — Лев швидко відривається від записника, обертається до аудиторії, починає заїкуватись, — Т-так, вот: щ-щож то за селянин, що м-має тільки на пропитаніє, где Нікин його знайшов. В-второе, есть чи серед м-мелких собственников такі, що по своей волі п-продадут кооперативу хліб?

— Ха-ха-ха.

— Товариші, не можна ж так.

— А ти конкретніш, — обертається Гордій.

— Філософствуй, Лева!

— Моє пропозиція к-конкретне. Зайти з-з одного кінця с-села і к-кінчити другим... У кк-кожнім дворі є щось ізлішки, отт-зібрати все до купі, і плян перевиконано.

— Отже, по твоєму весь плян хлібоготівлі треба розверстати на всіх.

— Н-на всіх, — чути виразно, впевнено.

— І на бідняка?

— І на бідняка.

— І на середняка?

— Н-но требаж, вв-виконати плян.

— Тише товариші.

— Артем сядь... А ти Платоне що, там?

— А щож він плете вранду. Пляни доведені до двору, кожен знає своє тверде завдання. Так требаж заставити, а не займатися такими експериментами, як пропонує нам Левко: зняти з глитаїв — вони, мов, не виконають, і розкласти на бідноту.

— Зрозуміло...

— Кінчати треба.

Очі у Гордія великі, мов озера в нічних берегах, здаються надто глибокими, незатуманими, а погляд прямий. Він наскрізь пронизує роз'ярілого Левка, прислухається до уривчатих видихів Нікона:

— А тепер по суті. До кожної бригади — комсомолець. Кожен з нас відповідає за роботу на своєму кутку. Шукатимемо хліб не

у всіх, як пропонує Левко, а в тих, що цей хліб переховують.
Зрозуміло?

— Нічого з цього не получится. — Одвернувся Никін.

— Я, я, ясно, що н-н-неполучиться, п-панькатимуться д-до живи,
д-д-давно м-можна б-було виконати, т-т-ак бояться.

— Аби записати.

— Не записати, а заставити робити так, як цього потребує більшість, як цього потребує партія, робітничка кляса.

— Левко, а ти чого утримуєшся.

— Я-я-я, п-п-персональное мненіе.

— І Никін теж?

— Зрозуміло.

Останні слова Гордія потонули у зливі стомлених голосів.
Витяг Гордій годинника: була друга година ночі.

Під ногами волочився шовковий пісок, зрідка він був змішаний з гострими камінцями, іноді траплялися цілі купи ще нерозкиданого скалля. Голоси застигали в густому передранковому повітрі.

III

Гордій потрогав прогоничи вікон, заглянув під ліжку, на підлогу, впевнившись, що все спокійно, почав розбуватися. В цю ж хвилину відчинилися двері і на порозі з високим глечиком і крайцем хліба з'явилася Гарпина.

— Оце правильно,— зрадів Гордій — їсти ж, душа болить.

Горпина пильно змiряла присадкувату постать Платона:

— А не чули, кажуть, озимина пропала, а те, що на пагорбках — вимерзло. Так, що пересівать треба.

Хлопці переглянулися. За день це вже було третє запитання. Воно ширилось, захоплювало де далш, все більші і більші простори. На степ зранку і до пізньої ночі йшли стурбовані по-статі, припадали до обмерзлого ґрунту, прислухалися до шумів чорнозему.

— Кто же вам казав?— обернувся Платон.

— Ясно, що глитайська провокація, — захлибнувся Гордій.

— Брехня! — продовжував, — тут бачите таке положення, зараз вирішальний момент, розумієте, хто кого? Треба, щоб там не було, виконати плян хлібозаготовок, розумієте, як що ми до п'ятнадцятого виконаємо плян, ми перші в районі, і село получити у премію трактор.

А виконати план, це розумієте, змусити глитаїв продати кооперації хліб по державній ціні, а вони проти цього, їм би заплатити по ринковій, спекулянти! От вони, щоб залякати бідноту і пускають ці погослови, що озимина, мов пропала, бережіть, не продавайте хліб.

— Я що: кажуть, і я кажу.

— А ви слухайте і мовчіть.

— Кажуть ті, що зацікавлені в цьому. Понімаєте,

Здвигнула Горпина плечима:

— Вам видніше.

— Ото-ж, повірте.

Горпина обернулася до хати, викрутила гасничку й захолола. Здалось: стеля завагітніла, вгнулась, ото — і затріщить сволок, зі стелі посиплеться важке груддя глини, зі стін одірвуться, вікони з брязкотом впаде мисник. Але тільки здалось: мішки з ярою, з ячменем були акуратно складені на дебелих вуглах основи, складені і перетрушіни в'язками сіна, вони не звертали на себе уваги.

Швидко прокинувся Гордій.

За ним зразу ж схопився Платон. У хаті, де хвилину тому стояла непорушна, ранкова тиша, гуло, рвучи спокій, кілька до-арілих голосів:

— Ми вже дві години, як чекаємо, — докоряв Марко.

— Це видко, — жартував Гордій, — чого-ж раніше не прийшли?

— Серйозно, — поглядав на Марка Роман.

— Вірю, вірю, зараз ідем.

— Хто швидше, а то запізнилися, ти ж знаєшь скільки маємо заготовити сьогодні?

— Двісті п'ятдесят пудів.

— От бач.

— Ви ж знаєте, до кого спершу?

— До Козяра?

— До Козяра!.. А потім, як що встигнемо, до Ятла.

— А встигнемо?

— Пішли.

За хлопцями вийшла і Горпина. Тремтіла, червоніючи от внутрішнього неспокою. Зупинилася на ганку й окликнула Гордія.

— Гордіє, — мати — штовхнув Роман.

Обернувся:

— Що ви кажете?

— Гордіє, не види до Козяра. Не повір'яйся. Брат він мені, хоч і двоюродний.

— Мамо... Чудні ви.

— Гордіє, — зупинилися товариши.

— Я йду!

Хлопці швидко поспішали на хутори, перескакували рівчаки, опускалися в ложини, спотикалися і спішили.

Левко сидів, схилившись над широким, розкресленим аркушем паперу і, проводячи пальцем від одного графіка до другого, ставив різні помітки. Проти нього на широкій дубовій лавці сиділи кілька односельців, сиділи, мовчки притиснувшись одне до другого, вслухалися до шереху паперу.

Двері швидко відчинялися, і тоді до столу підходили все нові і нові постаті, йшли боязко, неохоче. Переступаючи поріг, вони

скидали пухкі облізли заячі малахії, привіталися, витягаючи з пазухи записки, зверталися до Левка з запитанням:

— Викликали?

— Т-т-так, в-в-в-ваше прізвище?

— Назарін.

— Н-н-назарін, Онопрій К-к-корнійів?

— Так. Тільки не знаю, чого мене потребують.

— Н-н-назарій, — продовжував Левко, — в-врожай д-двісті пудів, т-тверде завдання п'ятдесят пудів, п-продав до кооперації сорок п'ять пудів.

— Так.

— Коли буде остаток?

— Як тільки провію і привезу. Вітру, бачите, немає. А послідом не хочеться продавати. Своїм же продаєш, державі.

— В в-вітру дожидаєш. Я т-т-тебе п-провчу, як в-віять. П-п'ять пудів не привіз. А от щ-що ти тепер скажеш, коли ще двадцять п'ять пудів.

— Помилуйте, товаришу Левко, я не експортний.

— К-к-кой я т-тебе товариш. Ти х-х-хліб дай.

— Не дам я стільки хліба, хай продають тих.

Левко не вчув останніх слів.

— З-з-за Ярошем пішли?

— Никін піде.

— Послать, з-з-зразу послать, щоб з-з-зараз п-прийшов на п-пупник і вз'ять р-росписку щоб вони виконать п-план такого-то числа. Я-я-кщо не виконать, тоді ми з-з-з ними поговоримо і-інакше.

Онисько зле грюкнув кулаком:

— Не говорити, а забрати!

— Хто сказав? — обернувся Никін.

— Я. Надоїло все. К чорту. Слова легкі, як полова, а нам треба заготовити на кутку тисячу пудів, а ми панькаємось, час тільки тратимо.

— Кинь, Онисько!

— Що кинь? Я член комісії, і з мене біднота питає, що я зробив, як представник для хлібозаготівлі.

— Я, я, я голова комісії, — скочив Левко.

— Ну, це ще побачимо.

— Що ж? — Левко поправив кабуру ногана й знов нахилився над папером,

IV

Марко невдоволено прикусив губу, потім знову розгорнув папірця, втретє прочитав знайомий лист. Лоб його перетягнувся зморшками, а обличчя зашарілось, зосередилось. Папірець було переписано друкованими літерами від руки. Внизу стояла зовсім свіжа дата. Хто б міг вкинути в кишеню? — питав себе. Пригадував, де був за день, і ніяк не міг найти відповіді.

Підійшов Платон. Марко подав листа:

— Треба перевірити...

— А-а — удочка. Сьогодні ось написали на Гордія, що він має хліб, із бідняцького фонду дістає харч, а завтра напишуть на тебе, що ти в город на завод товаришам відправляєш борошно, сало, а позавтра напишуть на мене, и ми бігатимемо від одного до одного, шукатимемо між себе ворога, зрадника, затрачатимемо час, а робота стоятиме... Я категорично проти такого методу. Ми просто дискредитуємо і товариша, і себе.

Маркового чола торкнулася тінь задуми. Стояв зосереджений, самотній.

— Я не думаю, щоб у Гордія були лишки хліба.

— Та звідки вони візьмуться. Що ти смієшся?

— Да, Але тиж читав, читав? Прочитай ще!

— Незручно якось, — похитнувся Платон.

— Бо ганчірка. Товариша плямують, роблять наклепи, а ти — незручно.

Марко зробив рішучий крок — зійшов з ганку.

— Коні є? — обернувся до візничі.

— Тільки що прийшли!

— Неважно. Запрягай, поїдете зараз. Тільки ж, дивись, Платоне, щоб робив не сам.

— Сідай.

Стьобнув у повітрі батіг, візничя шарпнув за віжки, і віз затарабанив, зник у завулку.

V

На подвір'ї стоїть з низько опущеним на повіки платком черво-наста молодича. Обличчя її грубе, вимокле від поту, що холодними краплинами виступа під глибокими запалими очима. Вона мовчки відкрила ворота й, окинувши призириливо поглядом юрбу, зупинилася на Гордієві.

Це вже не був той підпасок, що кілька років під ряд у неї пас отару, водив на ніч коней, доглядав за худобою, заробляв на чоботи. Гордій, якому вона могла наказати зробити все, що виходило від її примхи, зріс, змужнів, хоч обличчя було такеж молоде, дитяче.

Гордій ніби не помічав Марти. Очі швидко перебігли по знайомих з дитинства місцях, а разом з ними швидко, швидко розходилися між закутків, важко гупаючи лопатками, хлопці.

Зовсім осторонь стояла клуня. Брама була широко розчинена. В одному із засторонків лежали акуратно складені околотини. Гордій вхопив за один, другий і мало не підскочив. Сніп перестиглого жита впав додолу і бризнув важким зерном, осипаючи долівку.

— Це ж що? — обернувся до Марти — клялися, що немає?

— Жито, Гордіє, на околот відклали!

— Жито? А де Лар?

— Гордію, ми ж свої?

— Романе, сюди — забігав очима Гордій.

І не чувсь, як бризнула криця на сонці, щось терпке торкнулося ліктя, полоснуло по руці, і тепло, тепло стало відразу.

— Хлопці, сюди — крикнув Роман і кинувся до Гордія.

— Ай, пустіть, — пручалася Марта.

— Руки тільки держіть, сапу відніміть — застерегав Роман.

— Іч гадюка, як полоснула, — кривлячись, зав'язував руку Гордієві.

— Так що по голові, то не почули б більше слів.

Гордій підвівся.

Губи шерстки, пересохли. На щоках дві тоненькі, ледве помітні свіжі рисочки, а з лоба повзе і спадає холодна краплина поту.

— Давайте на машину!

VI

Прийомний день в амбулаторії закінчився.

Фрося відпустила останнього хорого, присіла було занести до зошитку денні відомости, як у цю хвилину в сінях почулася розгублена хода і в двері незвично постукано.

Гордій — пронизала мізок думка. Загорілось чоло, в голову горячою цівкою шугнув спомин.

— Зайдіть!..

Двері одчинилися, і терпка хвиля окутала зовсім Фросину.

На порозі в великих батьківських чоботях стояло хлопча.

— Ось вам записочка, — зробивши кілька кроків, хлопча подало Фросині коротенький аркуш паперу. Від того, що її лоб випинався наперед, в хлопчини склалося вражіння, що вона чомусь сердиться. Хлопча зацікавлено перевів зір ни білий стіл, шафу: тут за широким шклом на білім простирадлі лежали всілякі ножі, щипці, голки, що ними Фросина оперувала з досвідом старого лікаря: різала, зашивала, промивала рани, робила щеплення.

Нескоро розкрила папірця.

Якась солодка таємність охопила постать: а де зараз він, здоровий, дужий товариш, чоловік; часто в таких писульках Гордій просив Фросину принести щонебудь, сповіщав цікаву якусь новину, чи повідомив, що мають відбутися якісь цікаві події...

— Ви нічого не скажете? — обернулось хлопча.

Фрося рвучко розгорнула папірця, нервово пробігла разками літери і одерев'яніла — Що таке? — У Гордія знайдено хліб. Неправда. Не може бути. Серце стискалося. Брови заслонили погляд, очі почали різати непомітні піщини: а коли це так, коли це правда, коли в Гордія таки знайдено хліб, тоді що? Фросина ще раз зупинила зір на клаптикові паперу, знов пробігла знайомий зміст.

— Я зараз іду, — не скоро відповіла хлопчині.

Хутко скинула халата, нашвидко накинула на плечі жакетку і вже по дорозі поправила платок Вітер бив з півдня, холодний, сухий. Він впирався своїми кістлявими руками в чернозем, виривав пересохле торічне бадилля і мчав далі, висотуючи з пожовклих пагонків останні соки. З глибокого степу доносилися тяжкі переливи. На

шляху підводилися високі перемети, вони затримували рух перехожого, викликали не мало зусиль. Рухатися в таку годину проти вітру було надзвичайно тяжко. Горло пересихало. Фросина надомлювала кроки, обминала хмари пилу, дедалі прискорюючи рухи.

VII

Переконувати довго не доводилось.

За вікнами, проти широко відчинених дверей стояло кілька підвід, що тільки не привезли знайдений у Гордія хліб. Частина з них була розвантажена від мішків, біля інших все ще вовтузилось кілька постатей. Фросина зустрілася з мовчазним, зосередженим Ониськом, привіталася холодно, розгублено й швидко прискочила ганок.

Платон без особливих передмов розповів про все, як сталося, про все до дрібниць, починаючи від того, як він одержав од Марка анонімку, як прочитавши, довго вагався, доводив, що все це брехлива витівка, що анонімка затримує темпи хлібозаготівель, підриває авторитет комсомольця.

Марко теж не йняв віри, але треба було перевірити...

Платон обтер чоло: до того сухе і червоне, воно горіло полум'ям.

— Ну, а далі — порушує тишу голос Фросини.

— Кажі?

Обернувся Платон до товаришів: обличчя застигли, одерев'яніли. Приїхали...

... Віз м'яко ткнувся в порохняву кучугуру, став. З воза скочив Платон, Арсен, до воріт підійшло кілька сусід; на тинах за перелазів виткнулись цікаві постаті:

— У Гордія шукають!?

Горпина зблідла.

Волосся сиве, сиве, а ніс довгий і тонкий видається ще тоншим на цьому жовтому обзеленому обличчі. До неї підходять високий, з випнутими плечима сусід Арсень, Швець — односельчани. Підходять, озирваючи зацікавлену юрбу.

— Не безпокойтесь. Тут нічого страшного нема. Вже чи наговорі, але провірити треба.

— Хліб є?

Висне запитання, і від цього дужого тенору Платона бряжчать шибкі вікон.

— А є?

Горпина намагається засміятись, губи болісно корчаться і не усмішка, а біль застигає на розгубленому обличчі:

— Учора получили 2 пуди з бідняцького фонду. Гордій приніс.

— Нема?

Холодне, холодне запитання.

Платон зосереджено дивиться на Горпину:

— Оdkрийте нам комору. Не ту, цю, що в сінях. Понятно, Арсен, дивіться добре,

— А тут? — підходить до Арсеня.

— Дивись, Платоне.

— А там? там, добре!

— Та звідкіль воно візьметься?

Горпина стоїть заворожена, зуби цокотять і чує, як всю коробить внутрішній неспокій: швидше б їхали, не доведи господи — найдуть.

— Нема!

— А на горищі дивились? Подивіться зараз на горищі, за шальовками, скрізь — понятно?

— Нема драбини.

— Як нема? Найти, зараз найти.

— Платоне, — підійшла Горпина, — горище ледве держиться, завалиться ще, не дай бог. Куди ми тоді підемо.

— Мамаша, не волнуйсь. Понятно? Я сам полізу.

Цупко схопив за один східець, потім за другий, потрогав ногами, чи вдержить, і зник у запиленій пащі горища.

Платон перехопив повітря.

У кімнаті стоїть густою, застиглою рідиною врівноважена тиша.

Тільки десь, там, під ногами луштить зажута лушпайка зернят.

— У кутку, праворуч під ліжко—сіно. Схопив за одну в'язку лівою рукою—чую рядно. Смикнув—лантух. Швидко розкидав сіно і застиг. Голова розколюється на двоє: учора з Гордієм на цих от зборах разом виступали проти Левка, Никона, кришили їх теорію, голосували за змагання в хлібозаготівлях—підримували Гордія. А сьогодні?

— Зрадник!..

Постаті ніби пронизав гарячий струм.

— Кажи!..

— Сижу перед мішками, а в голові думки—тільки шу, шу,—одна наздоганяє другу: витикнеться і зникає. Що робити; Гордій найкращий товариш. Злізти ні з чим, з голими руками—зрадити... Ні, Гордію, ти комсомолец, маєш і відповідати осередкові.

— Товаришу Арсеню! Сюди.

— Що таке?

— Лізте сюди!

Хлопці мовчазні, розгублені: мов тяжкий сон бачили і тепер розгадують, щож буде далі.

— Я д-думаю що ж-ж-ждати н-нема чого. Г-г-Гордій дворушник, а-а-дворушників в комсомолі не держать.

— Ми настоюємо і вимагаємо,—підвівся Никін.

— Виключити? Виключити Гордія з комсомолу?

— Так. Т-т ак.

Підвелася Фросино. Чула, як стискувалося горло:

— Гордій, Гордій—же старий комсомольці.

— Т-т-тим гірше для нього.

— Я требую і настоюю виключити, а райком хай розбирається. Правий Гордій чи винуватий.

— Які ще проповідії?

Павза.

— Треба б виявити в чім справа.

— Є-е-е-то, діло ваше

— Для мене тоже справа ясна: пішли, Лев.

— Хлопці переглянулись:

— Тут щось не те.

— Я піду до Горпини,—підвелась Фросина.

— Іди і ти Платоне, ідись...

... За городами звузили кроки. Хутір їм праворуч, на зустріч скороблений степ, під ногами шерхнуть торішні стерні, дзичить уїдлива порошина. Раптом Платон зупиняє Фросину:

— А коли правда тоді що?

— Виключимо, передамо до суду, навчимо, як зраджувати.

Фрося змарніла, подалася назад:

— Що могло означати все це?

— Гордій,—протис Платон.

VIII

Простора кімната, що тепер слугувала за підсобний пункт другої сотні, була набита, облізними козушками, рижими вицвілими свитками. Левко і Никін, притиснуті до кутка і відгороджені від натовпу широким дубовим столом, по черзі звертались до юрби, узаконюючи спокій. Та дарма. Зацкавлення і здивовання викликали горласті вигуки протесту, а кожне сказане Левком речення помножувалось на кілька голосів, вплутуючись в пасма отруйного смородом диму, виплескувалось за одвірок і тут тали в шалі й обвітренні просторі. Голос бряжчав міддю:

— В-вот є-єтот г-граждане т-тіп р-робив д-два діла зразу,—одною рукою, к-красніючи, Гордій и-нажимав на кулака, а другою їх захищав.

— Так цитуйте—схоплюється Никін.

— Продовжуй, Лева,—гукають з матового напівосвітленого кутка

— Т-та и-не повезло шкурнику, жизнь розбила задум врага, яйчейка виключила Гордія з комсомолу, а ми должны вимагати над зривником суду.

— Не віряться мені, хоч вбий. Тяжко подумати, щоб товариш Гордій зробив таку дурницю,—відривається й швидко звертає до себе увагу голос Арсен.

— Підписуйте.

— А ти, Ониську, чого ухиляєшся?

— Я, не віриться.

— Які можуть бути заперечення. Раз факт, а ви „не віряться“.

— Далі, хто там?

До столу простяглися постаті. Вони обережно брали в щурпалкуваті пальці, тоненьку ручку, вчистю відтягали рукава і вмочали перо в червоний атрамент, виводили своє прізвище,

З левад підводились вітри. Повільно колоди вони, навіяні з півночі, випари чорнозему. Тумани дробилися на клубки й помітно

піднімалися над селом, далі пливли, качаючись обважнілими головами, між задуманих сонних хат.

Над місяцем стояв жовтий півкруг.
Бути бурі? Бути!?!

IX

Вітер ніби притих. Ледве гойдається костричаста тінь березків, тремтить кінчиками береза, тремтить від глибоких подихів холодної ночі, ранньої прохладної весни. Швидко розростаються вечірні сутінки, розростаються і нурять будівлі і стовбури дерев на глибоке дно ночі.

Нелюдно навкруги...

Лар виліз з лошани, став на пагорбку і пильно, пильно вдивлявся в далену.

Крізь шпари віконець пробивається і пада гострим колієм на вузьке подвір'я холодна стрічка рожевого світла гасниці. Стиснув кулаки і сторожко, крадучись, підійшов до причільного вікна. Підійшов, виліз на призьбу і тихо затарабанив..

Швидко брязнула заціпка.

— Ой, Ларе— що ж ти наробив? Забрали, все забрали до зернинки.

— Сама винувата: видала, сказала, що привіз хліб.

— Ларе, та ти з умом?! Подумай тільки, що ти сказав!

— А звідкіля ж вони знали?!

Череп коробився від натуги, очі блищали отруйними вогниками, а серце корчилося в пазмі.

— Не бачила... може й так. А я думав, що ти сказала.

Підвелась червоні очі, винувато подивився на Горпину, руки опустилися, і вся постать, що перед тим горіла жадобою помсти на мить дійшла рівноваги.

— Не знаю поки що?

— Що, узнають... розкажеш чий хліб, хто привіз, віддаси брата?

— Знаю: притиснуть, так скажеш, скажеш!

— Ла-ла-ла..

Кістлява рука лишила п'ять червоних слідів. Тяжкий удар, і Горпина непритомна, з застиглими, зігнутими коліньми й синіми очима впала на долівку. Ніч... хутір.

Лар одеревянів..

Наобійсті застигають голоси. Вони виразнішують і розростаються. Лар обережно виходить до сіней, обережно вслухається до голосу. Вся його корчувата постать застигає в холоднім напруженні. Він близько підпускає до себе Платона і що сили штовхає кулаками в груди, виривається з сіней,

X

— Ятел не везе хліба, але в нього триста пудів... Викликали до сільради, розписався, а прийшлося вивезти, нема, хоч ріжте,— Онисько спльовує і обертається до столу.

— А ви і вірите?

— Я своєму батькові не вірю, так щож робить Никін і Левко. Він бере ці триста пудів і розкладає на всю сотню, кому два, кому п'ять, а мені десять.

— І бідноті,—обриває Онисько.

— Всім... Де хто вивіз, інші готують до продажу, а решта вперлися і стоять на своєму.

— Ну, а Левко що?

— Левко всіх жме. Без розбору, стриже під одні ножниці.

Тільки наслідки погані: Ятель придбав союзників. Ти сам сказав, що нема хліба, а тепер цілим кутком: нема—і все.

— Так...

Двері широко розчинилися, і на порозі затрималась постать Левка.

Марко підвівся:

— Ну, як з пляном?

— Х-хорошо. Н-никін давай.

— Триста пудов без особого нажиму.

— А Лар, Ятель виконав?!

— О-от Лар. У мене єсть вопрос по поводу...

— Нема у нього хліба—підвівся Никін,—врожай, бачите, минулого року плохенький був, та треба признатися, до речі, тут ми сами, наклали на нього не по закону. Нема в нього стільки хліба.

— А в кого-ж тоді й хліб, як не в Ларя?—сплюнув Онисько.

— Значить хліб є,—затримавсь Марко.

— Ясно, що за вопрос!

— А-к-конечно є. Р-р-раз у Гордія з-з-найшли.

— Хліб не Гордіїв.

— А чий, мій?—Никін зробив рішучий крок,—що за новість? Хліб найши на горищі Гордія, а він доказує, що хліб не його.

Обернувся Платон, бризнув отруйними вогниками і підійшов ближче до столу.

— Ну, як?—глянув Марко.

— Хліб Ларів!

— Онисько підводиться і підносить куксу. Його обрубковаті вуса тіпаються, видають внутрішній неспокій. Він до болю прикушує губу, швидко пробігає по розпливчатих мідяних обличчях, відшукує знайомі лиця й пробирається до столу. Назустріч йому підводиться Левко:

— Доведіть.

— Уже доведено. Давно доведено без вас.

... Горпина схлипувала. Обличчя її до того жовте, обзелисте ще більш зблідло, осунулось. Під очима сіріли шорсткі тіні. Вона глибоко зітхала, вдихаючи чисте, прозоре повітря, оповідала, роблячи помітні павзи:

— Ларів це хліб.

— А Гордій знає?—обриває запитанням Горпину.

— Та боже мій, не знає... Учора перед тим, як ви прийшли, привіз і каже: „хай лежить до посіву“... А коли знайшли сьогодні, то Лар прийшов і ну знущатись.

— Щоб приховати кінці?—опустив репліку Онисько.

— Ледве одкачали, щоб не Фросина — не почули б від Горпини нічого, так би і не знали, чий хліб.

— А яке це має значіння—одривається от застиглих лавок Никін.

— Прошу слова.

— Ну, говори.

Підводиться і стає проти Левка кремезна постать Марка.

— Г-говорити довго не приходиться, я-ясно. Г-гордїй переховував хліб і це доведено, і ми вимагаємо, щоб процес суду був тут, а ячейка к-комсомольська Гордія ісключила.

Важко падає рука на стіл. Марко роз'ярілий підхоплюється від столу:

— Не Гордїїв це хліб, чув?

— Ларів, понятно.

— Точка, а тепер по суті,—Марко дивиться якусь хвилину в записник,—картина для нас ясна: Никін зняв з глитаїв твердий плян і розверстав на бідноту і середняків, а Левко, замість того, щоб заставати Ларя продати хліб кооперації, виконати плян, почав разом з Никоном вимагати...

— Брехня,—схоплюється Ятель.

— Що за новість?

— Ви чого голосуете — обернувся Марко, — всі, що позбавлена прав голосу, звільніть приміщення, негайно.

— А ти чого там принишк?...

— І ви, Іване, швидше.

— Негайно.

— С-субеєктивний підход...

— Мовчи, Левку.

— Об'єктивним підходом: вас заарештовано,—Марко обернувся на секретаря,—пиши: „за перекручення клясової лінії заарештувати Никона й Левка“.

— А Ларя?

— Ларя?—судитимемо.

— Вислати, прошу дописати, понятно?

— Єсть, Платоне.

Двері широко відчинилися і на порозі появився з перев'язаною рукою Гордїй.

Над головами джмілями гуділи голоси з окремих уривків речень складалися цілі картини тількищо пережиті.

— Двадцять кіп перемолочено. Хліб привезли до пункта.

— Треба прийняти,—обернувся Марко до Ониська.

— Гордїй!..

— Дружище?..

— А ми тут трохи потрепалися про тебе. Але, знаєш, інакше не можна. Хліб, у тебе ж, хліб, куркульський найшли.

Далеко за північ відбулися загальні збори комсомольського осередку. За словами промовців таких гучних зборів не було протягом цілого року. Хлопці ще більш зрослися, щільніше притиснулися один до одного, з увагою слухали Фросину.

— За перекирення клясової лінії і натиск на бідноту і на середняка, за фракційну боротьбу з осередком — виключити Левка і Никона з комсомолу. Проголосуємо товариші?!

- Обор'язково.
- Хто за?
- Раз, два, три..
- Одноголосно!..

м. Харків.

І В А Н Д А Н И Л Е Н К О

ГЕРОЇЧНІ БУДНІ

ДЗЕНЬКІТ металю розноситься степом. Фабричними корпусами стоять майстерні. Дво- і триповерхові будинки. Автотракторні гаражі. Електростанція. Школи. Водонапорна башня. Простір гектарів на десять, заставлений тільки-но прибулими комбайнами: „Оліверами“, „Комунарами“. Вони вже готові до бою — готові косити, молотити, знай: вантаж зерно й вези на елеватор. Зерно країні пролетаріату, зерно на будівництво 518-1040. Вишикувались з колони трактори, готові до бою. Від склепу на степ, з степу до радгоспу курсують „паротяги“ — так звуть тут „Катерпілар“, що невтомно чхає, везе за собою вантаж в 5-6 возків.

За будинками простягалися безмежні лани, чекає колос на комбайн. Скоро загуркоче степ і зерно на елеватор потоком полетиться.

А лани „Червоноперекопські“ — море безкрає, — скільки глянеш в степовому просторі — половиє лан пшеничний.

Так, це тут, на степах Херсонщини стоїть фортеця степу, соціалістична фабрика зерна — „Червоний перекоп“, що розкинув свої родючі лани на 110 тисяч га.

Не століття, а лише кілька років минуло, і степ Херсонщини родючий, що віками вкривали його сорняки, рясні перекопиполе, рогаці, пирії — тепер невідати.

Соціалістичне місто виросло за 2½ роки. 60 камінних житлових будинків. Електростанція освічує степ, видно — літньої і осінньої темної ночі.

Лікарня, клуб, школа сільгоспучу, робітфак — і все нове сьогодні виросло в степу. Вже, тут у степу, по фабричному сповідають гудки про робітничі зміни. Ентузіясти штурмують степ, нищать все гниле, негідне, що віками полонило, що віками сите було від чужої крові.

Більше тисячі знищила сільгоспфабрика глитайських господарств, звільнила з глитайського ярма наймитство, що відтоді стало

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА

БІБЛІОТЕКА

і. Палу

в шерехи революційних бійців за нову соціалістичну зернову фабрику.

Взимку 1928 року прийшли в степ нові люди.

Швидко прибували сюди машини. Заметушились глитаї. Недобре себе почували від таких гостей.

Гризій хутір, де тепер центральна основа зернофабрики, весь був глитайський. У кожного глитая більше десяти щорічно робило в строк наймитів. І коли творці нового степу з'явились у Гризіївому хуторі, наймити щодня кидали глитайські хороби і йшли до радгоспу.

Звістка неслась степом про нове будівництво. По різному вона клалась у мізок, напружували м'язи тодішнім людям степу.

Наймитах сходило весняне сонце і дихало травневим вітром з півдня. Глитаям страшніше від пожежі здавалося це нове появлення в степу такого видовища. Скреготіли зубами, кидались в пропасницю сичали:

— Не діждуть... Подавимо...

Машини прибули. Лютий вітер ще степом, а вже готувалися й думали за нову весну.

У степ вперше підуть машини. Для цього треба людей, щоб уміли володіти ними, щоб берегли, як око, щоб зуміли захищати від ворожих рук, щоб уміли пізнавати ворога і на поріг не пускали, а не то що до машини.

Прояснило квітнєве сонце. Запарував степ. 51 „Інтер“ озброєні керманічі вмілими руками вели по степу. На кожному майорів червоний прапор.

Важка була перша засівна. Глитаї копали ями, будували загорожі, нападали з кіллями, щоб побити трактористів, залякували, примушували залишати степ.

Ентузіясти труднощі перемогли. Весняний засів виконали з перебільшенням. Допомогли колгоспам засіяти понад тисячу га. Переолучили роботу на пар і разом розгортали будівництво.

Глитайня перемаскувалась, переходить до іншого наступу.

Борозенко та Шерін організовують „об'єднання“.

— І ми за колгосп.

В Сушковому хуторі недалеко від радгоспу збирають свою першу нараду. Вирішують вони свої темні „діла“.

Накреслюють кого треба з радгоспу найскоріше забити, що треба негайно попалити.

Комсомольцю, активному робкору вставляють у димар гарматень, підпалюють будинки. Підкидають загрозливі листи. Боротьба вперта, напружена...

Робітничий колектив, захоплений будівництвом велетня радгоспу, загартований в класовій боротьбі, залякати не вдалося.

Робітництво має чимало успіхів у роботі. Викривають глитайські зграї, передають до суду, геть викорчовують, очищають степ. Межі радгоспу ширшають і ширшають. Колгоспи впевненим поглядом ідуть вперед.

Тільки 2 1/2 роки і в степу — велетенська соціалістична фабрика зерна має 270 потужних тракторів. Понад сотні комбайнів, працює більше 4 тисяч робітників, з них трактористів понад тисячу, висококваліфікованих робітників, інженерів, механіків, агрономів — 750.

Радгосп має свої дев'ять дільниць. На кожній дільниці є партійні, комсомольські, професійні організації, що організовують масу сільгосппролетарів на виконання господарчих плянів, на остаточну ліквідацію глитаї як класу на базі суцільної колективізації.

Високо піднесено прапор соціалістичного змагання. Що день більшають лави ударників, творців комуністичної праці й побуту. Вшент викорчуюють гниль з радгоспу.

Токарев поспішає. Неприємно ріже вухо клекіт „Катерпіларів“ з степу і заваджає думати.

Вилетів з під покрівлі шурик, коли ненароком брязнув засув. Цей стук сполохав на хвилину і самого Токарева. Та пусте... Швидко заходився.

— Що робити?

До початку роботи ще лишилось годин чотири.

В двері війнула прохолода, а разом з нею стрекотіння з поля.

Загук точильний варстат. Натиснув різець. Вся снасть дрижить. Стружки вогняними іскрами летять. Він відхиляє на бік голову, щоб не влучити в обличчя, а стружки пружинами відлітають. Димить залізо. Різець і варстат не знають ще таких немилосердних рук.

— Сталь так сталь... Значиться різець 1929 року „Союз-сталь“.

Підробка..

Різець затих. Змазав, пильніше придивився:

— Удружив, різно точить варстат не буде. А коли що — то ремонт на тиждень. Оце тобі винахід. Тепер точи на здоров'я доморослі, „заграничні“ кількиця... — пішов до кузні.

Бризнуло іскрами горно. Підойма ходила з неймовірною швидкістю. Вугілля ракетною летіло на долівку.

— Дуже сильно. Трохи треба убавити...

Горно розпалено. Обтирав інструмент. Розкладав за настановленим порядком. Приніс води, полив довівку. Годинник показував пів на сьому.

З степу встало сонце. Сходились робітники.

Коли стихає гомін у їдальні, тоді вони живим потоком переливаються до клубу. Тут перед ганком дошка діяграм збирає щовечора, щообіденої перерви робітників. Завели це, хоч і довго лагодились. Настирливо вимагали ударники. Щось минуло понад два місяці після пам'ятних зборів, коли хвиля соцзмагання докотилась до „Червоного Перекопу“, а тепер уже регулярно показує дошка роботу ентузіастів, ганьбить ледарів.

По складах читає Завгородній прізвища й сьогодні.

— До чого це ти дожився, що тебе скрізь чіпляють, — хтось сміявся позаду.

— Запарився—вибухло сміхом.

Завгородній оглянувся. Позад нього стояв великий гурт хлопців. Зарябіли картузи, кепки—це все нові хлопці. Між ними Токарев. Сьогодні лікнеп. І там діаграми, як щодня, зачитають.

Так, значить. Це гарно. Хіба ж був коли прогульником... Ніколи не подумав.

Сьогодні лікнеп працював, здавалося, довше, ніж інших днів. Світ бив в очі. Не чув, що на завтра робити. Думки снують по кузні.

— Так бути не може, причину знайду. Я ж більше один виробляв, коли прийшов у степ. Тепер сила не та. Я ж помолодів. Тепер чотири за горном.

Продзвонив дзвінок на закінчення.

Темніє ніч. Гаснуть червоні гони і зорі. Лишилися на синьому просторі ночі електричні лихтарі.

Морок темної ночі сповив радгосп. На густе сито сипле дощем. Ліхтарі серед чорної ночі коливаються білим колом.

Веселі розходилися по касарнях. Сміх, гомін сипалися намистом.

Завгородній у' кузні. Вперто працює над ковальським міхом.

— Тату, додому йдемо,—зайшов свіжий юнак—син старого коваля.

Загородній, хапаючись, сухо відповів:

— Піди переспи у Соболя, а ранком коли почне світати, піди додому скажи: роблю я на другій зміні, вдень не робив.

Старий потіє коло ковальського міха. Дивується:

— От оказія. Отак руйнувати... Це не громом, як ось зараз десь придавило а руйнували руки, що знаються на міхові,—все гомонів Завгородній до робітників, не відриваючись від роботи.

І знову пливуть думки—

Дні, дні коли в Мордвина зламається хоч пробовць, то в три дороги вивертають, щоб вистачало десятків їх придбати. То то ж були дні.

А тепер же дорогий світлий час. Шкодите собі ламаєте своє. Б'ється серце. Руки спритно повертають—готовий міх.

Коротка ніч поступилася дnevі. Дош давно не йде. Шумить горно, летять бризками іскри. По кувадлу твердо стукають молотки. О сьомій годині прокричав гудок. Бригадир оголошує виробіток за зміну: бригада Завгороднього виконала денне завдання на 130 відсотків.

Широким кроком міряє шлях додому. Зрідка під ногами лящить грязь херсонських степів. На рижій бороді виграє сонце відблисками дощових крапель.

Синій вечір. В хаті дим гуляє. Хтось хотів зтягти пісню.

— Не треба. Пізніше...—басом і раптовим розмахом руки спинив король не перших таких вечорів—Токарев.

— Коли посне всяка лікнепівська і роботяща шваль, тоді доженемо своє.

— Було колись—випивали. А тепер занесло нас сюди..

Він вів розмову так, немов прожив багато віків. Йому ніхто не заперечував. Навіть пити перестали.

Швидко оглянув всіх. Йому здалося, що його не слухають. Ще більше захопила лють, очі влізли, губи посиніли аж поморщились, трусячись закричав:

— Я... своє зроблю... Ще плазувати передо мною будуть..

— Та брось, Коля. Давай по чарці за здоров'я, — перервав Андрій, що вже й сюди прийшов на підпитку. Він сьогодні не вийшов на роботу, навряд чи й завтра вийде. Його великі очі так і лізуть наверх. Токарев не чує:

— Кільця вже не точать. А далі... Нам жнива... Це вирішальне...

Задоволеним сміхом вибухнула п'яна юрба. Забряжчали склянки, затріщав цинк консервних банок.

А жнива на носі. Кожна хвилина здає темпи. Дрижить колос. Степ сухо розмовляє спілим морем чистосортної пшениці.

Тепер сорок шість років за плечима у Андрія. Батько його на Моравинівській економії провів не багато — 59 років. Сорок два — мив панські коні. Сім'я у злиднях — ні хліба, ні до хліба.

Десяти років Андрій вже підпаском отар Мордвинівських. Пізньої осені, рясної дощами, по степах херсонщини босий бігав та шулився від вітру, що пронизував наскрізь. Пізнім вечором мила мати порепані ноги. Кров цибеніла. Від болю капали сльози.

Тоді зайшов батько до хати. Важко глянув, сів кінець ящика, що правив за стіл у хаті. Не знаю, чи з жалю, чи з наміром таким ішов до хати:

— Ти мити коней не будеш. Пасти вівці теж більше не дозволю. Будеш ковалем.

Кузня. Дути, подавати вугілля, носити воду вчився 8 років — п'ятнадцятифунтовий молот надривав руки.

Він у радгоспі перший ударник, перший ентузіаст, жодного зауваження. Прикладний боєць соціалістичного фронту — робітничий колектив порушив клопотання нагородити орденом Леніна.

Веселе худорляве обличчя. Роки знування вибороздили глибокими зморшками високе чоло.

Завгородній — з тих перших, що прийшли у степ боротись і будувати нове сьогодні. У земляній кузні почав свою роботу серед розлогих безмежних степів. Зранку і допізна кував, а коли вже зовсім оповивав вечір, брав дробовика, ставав чотовим, сторожив майно.

Радгосп розгортався. Кваліфікованих робітників не було. До кузні щодня приходили наймити, що кидали панські хороми.

Щодня, коли дзвоник співіщав кінець роботи, з ласкавою усмішкою звертався до хлопців:

— Еге, хлопці, давайте складатись, треба й по господарству кинути оком.

А як хлопці зникали за дверима, швидко ставав до роботи і горно не вщухало до пізньої ночі. Тільки тоді переставав дзвеніти

молот, коли роботу зроблено. Він щодня визначав роботу на день. Ці норми вимагалися потребою успіху будівництва радгоспу. 34 роки роботи за спеціальністю, 31 рік поневіряння по „хазайчиках“ загартували старого героя — дисциплінованого, свідомого пролетаря.

Тепер — бригадира ковальського цеху „Червоного Перекопу“.

Дні минали. Кожний день — нові перемоги. З кожною перемогою він все бадьорішав. Коли траплялись у кузці неполадки, прогули, зламався ковальський міх, Завгородній смутнішав. Виярили неполадки через стінгазету. Просили допомоги від центрального робіткому.

Ні час, ні роки йому ні до чого. Борється за успіхи робітничого колективу, за його успіхи, за класову чистоту.

Чорні списки прогульників вивісили на видних місцях, де перший Токарев. Він же голова цехового комітету. Хоробрий голова зірвав списки, дав наказа:

— Без мого відому ніяких списків не писати, — і рвонувся, як на цепу, до Завгороднього:

— Як це так? Хто має право? Редакторія нещасна.

На цей раз переборщив. Вже відвертий виступ видав. До дверей в цю мить підійшов Смородін, пильно придивився до того, що репетував, підносячи кулак до обличчя старого:

— Що це ти розбазарювався, — грізно звернувся він, щоб обірвати.

Придивився пильніше. Він.

— Ти чого репетуєш тут, самозванець.

— Чие... — повертаючись, ще голосніше крикнув, а коли зустрілись очі, одсахнувся назад. Вмить зник хміль. Роблена наївність заплуталась в обличчі, почервонів, заблищав піт.

— Де, де я вас бачив. — Низьким голосом і таким хриплим, якого від нього давно не чули.

— Добре знаєш. Кулацюра це, хлопці, а не робітник. Два роки тому чотири тисячі пудів пшениці на Мелітопольщині в нього в землі знайшли.

Всі, мов по сигналу, відступили і більше двох десятків гострих очей вп'ялися з призорством.

„Друзі“ пішли мимо.

— Не багато вже вас є, що гниллю своєю заражаєте чисте тіло, розкладаєте робітничий колектив. Це вже рештки.

Відповіді не було. Тиша. Чути, як в майстерні на холосту ходу шумить дизель. Прорізає повітря гудок.

— Починати роботу нашій зміні, — хтось з гурту подав. Заметушились.

— А мені як, — запобігливо запитав Токарев у Смородіна.

— Як?

Чи йти до роботи, чи ви зняли мене?

— А хіба тобі не йти на роботу первина?

Похнюпився вовк, роздягнений з овечої шкіри, пішов до кузні.

— От зустріч, — подумав у голосі члн президії Всеукраїнського, комітету спілки робітників землеробських радгоспів і пішов далі оглядаючи мастерню.

Минуло небагато днів. Стінгазети тисали:

„Викрито ще один гнійник на здоровому тілі, — клясових ворогів у радгоспі. Вони чинили шалений шпир содбудівництву. Підривали роботу. Самий прихований клясний ворог — Токарев“.

Говорили на зборах, в касарнях, кутках... А на тисячному зльоті ударників радгоспу порушили клопотання перед урядом — кращого бійця соціалістичних штурмів — Завгороднього нагородити орде- ном Лєнина.

Ентузіастів-ударників революційної праці радгосп має уже не одного. В радгоспі є найкращі керманчі залізних коней колишні наймити Смірнова, що дала найбільші показники роботи трактором по системі зернотресту, Козлова Настя — токар, Архіпова — шофер, Руф, Соболь й інші герої, інші імена, що вписалися в історію радгоспу „Червоний Перекоп“.

„Червоний Перекоп.“

1931 р.

ПАВЛО КОНОНЕНКО

ЗАСПІВ ДО ПОЕМИ

Київ, Царицин і Перкоп
Мідною стояли фаланго,—
Бились з Денікіном і Колчаком,—
В Криму добивали Врангеля.
Кроки потужні — вперті шляхи,—
Та напрямом вірний узго.
З бою ми брали
Кожен бугор і схил,—
Ворог завзятий..
Врангеля збили,— не легко було,—
Багнетом щетинився,
ставив опір,

Багато в боях
За республіки рад ляго
Під Перекопом.
Багато звитяжців,
хоробрих бійців,—

Кращих синів революції,
Поклали життя у бойовищі цім,
В бойовищі з ворогом ютим.
Поклали життя без вагнь і без сліз,—
В геройстві — за щастя умерти.
Ми бились свідомо і вперто
За соціалізм.

Ввічу постають Огульці й Гавриші,
Де банди кружляли
Джмелиним роєм...
З бойових моїх товаришів
Залишилось два герої.
Пройшовши в боях Україну, Урал,—
(Скрізь нас чекала боїв небезпека),
Урючна вітала нас Бухара
І східня пожадлива спека.
Один із героїв застиг в пісках,
Забила басмацька сваволя,
Другий — з сумлінністю більшовика
Виконує партії волю...
Країна в змаганні мужнє, росте,—
Зоря п'ятикутня над нею зоріє..
Розбуркала сонний степ
Бадьора хода індустрії.
Встають, як титани, заводи нові
На диких степах легендарних,
Де гнав кураї
Степовий буревій,—
Робота кипить — ударна.
Змінює обличчя радянський степ
І люди змінюють обличчя.
Повітря південне густе,
Врізаючись в простір
До бою кличе,
До бою без крові,— де сажа і піт
В'їдаються в тіло скорузле
Де етер підперли будови тупі,
Покрівлями в небо угрузли
Росте, виростає країна моя,
Країна напруги і сили...
Життя робітничє в змаганні буя
І кров наша гусне у жилах.
На варті будови великих робіт,
На наших червоних кордонах,
На стійці країни вартовий стоїть —
Армія наша червона.
І никнуть кущі
І німіють гаї
Потойбічних степів легендарних.
Армія червона
на варті стоїть —
Міцна,
непоборна, ударна.

Січень 1932 р.

ОТ І В „КОМУНІСТІ“ П И Ш У Т Ь *)

ДРАМАТИЗОВАНИЙ НАРИС
Н Я 4 Е П І З О Д И

ДІЄВІ ОСОБИ

Панас Надточий	— Член колгоспу, бідняк, бригадир, 45 років.
Параска	— Його жінка.
Карпо Бараболя	— Член колгоспу, колишній середняк, з начальством поводить підлесливо, 37 років.
Нечипір Бойко	— Хитрувата людина, розкуркулений, 50 років.
Семен Некрийхата	— Член колгоспу, бідняк, хитруватий і ледаще, під впливом Бойка, 36 років.
Петро Стегвій	— Член колгоспу, бідняк, любить поговорити про газети, 29 років.
Іван Стеценко	— Член колгоспу, з роду віку наймит, колишній салдат, партизан, конюх на колгоспівській стайні, 42 років.
Голова правління	— Комуніст, робітник-двадцятип'ятитисячник, 42 років.
Степан Наритний	— Бідняк одноосібник, цілком під впливом Бойка, 40 років.
Льоша	— Пришелепуватий хлопчиско, сирота, пасе в колгоспі худобу, бовкає, що де почує, 15 років.
Варка	— Комсомолка, 17 років.
1-й голос	)
2-й голос	) За сценою
Голоси	)

Дія відбувається восени й напочатку зими 1931 року.

ЕПІЗОД ПЕРШИЙ

(Над ганком колишнього куркульського двоповерхового будинку напис: Правління колгоспу „Зоря майбутнього“. На ганку голова правління, 1 колгоспник, 2 колгоспник у хромових чоботях. За сценою весь час метушня, гамір, стукають копитами коні, риплять вози).

Голова правління — Ну, от і впоралися.. Оце решту п'ятдесят пудів відправимо на зсипний — плян хлібозаготівлі виконали.

*) П'єса відзначена на всеукраїнському конкурсі при НКО, як придатна для театру малого кону, і автора її стимульовано грошовою нагородою.

- 1-й колгоспник — І зустрічний на сто процентів.
 2-й колг. у хр. чоб. — Мо й премію дадуть...
 1-й колгоспник — Хоч ти й узувся у хромові чоботи, а не-
 сознательний елемент... Хіба ми на премію
 робили? Для себе ж, для держави.
 2-й колг. у хр. чоб. — Та я що... До слова прийшлося, можна
 й без премії.

*(З-за рогу будинку витикається коняча голова з гривною, уквіт-
 ченою червоними стрічками. Чути голос Івана Стеценка).*

Іван Стеценко — *(За сценою)* Стій-но, колгоспна... Ранжир
 мені ламаєш.

1-й голос за сценою — А де ж музика? От-то бісові комсомольці

2-й голос — *(Злякано)* Варко! А прапор!? Були б осо-
 ромилися. Хоч з дороги повертайся...

(Через сцену біжить Варка, боса дівчина в червоній хустині)

Голова правління — Куди, прудконога?

Варка — По прапор. Дядьку Панас забули...

(За сценою посилюється метушня. Чути голоси):

Голоси — *(За сценою)* Швидше... Рушаємо...

Голова правління — *(До обох колгоспників)* Ходімо й ми.

*(За сценою знімається гамір. Риплять вози. Хтось розтягнув
 гармонь, до неї прилучається скрипка. Дзвінки молоді голоси
 заспівали:*

МУЗИКА На поля шляхом широким
 Вирушаємо у даль.
 Все упевненіші кроки
 Все дзвінкш пісень металь...

*(Спів, віддаляючись, стихає. На сцені деякий час порожньо. Уві-
 ходить гурток колгоспників).*

Панас Надточий — Ну, вирядили й останню червону валку.
 Тепер можемо сміливо дивитися у вічі Черво-
 нопромінцям — не дурно змагалися. У строк
 виконали хлібозаготівлю.

Карпо Бараболя — *(трохи улесливо)* І радянська влада спасибі
 скаже — потому підмогли. На те ми колгоспи
 й підпора радянської влади на селі.

Петро Стегній — От і в комуністі пишуть...

Семен Некрийхата — *(перепиняючи)* слава тобі, господи, і людям
 дали, й собі буде що їсти.

Карпо Бараболя — *(трохи глузуючи)* Кому буде, а кому й ні...

Семен Некрийхата — *(здивовано)* То б то... Хіба не однакові
 в колгоспі?

Карпо Бараболя — *(сміється)* У колгоспі однакові, та робили
 не однаково.

Панас Надточий — Ти скільки маєш трудовнів?

(Семен Некрийхата — *раптом занепокоївшись*) Та що трудодні... Ну, сорок п'ять... Так я ж хворів... Так у мене ж дванадцятро...

Панас Надточий — А я маю двісті п'ятнадцять, та жінка моя. Параска сто десять. Бо ми робили, а ти ледачів...

Семен Некрийхата — (*хвилюючися*) Та то інша стаття... Я ж маю дванадцятро...

Панас Надточий — Так ти хочеш, щоб інші на тебе робили? Ні, хлопче, покинь і гадку про оті їдацькі норми. Будемо ділити по трудоднях. Хто скільки заробив, той стільки й матиме. Нема дурних на вас ледарів робити...

Семен Некрийхата — (*продовжуючи*) Я ж маю дванадцятро... Хіба це правильно? По їдоках треба ділити... Адже ж і за старих часів землю по душах нарізали.

Карпо Бараболя — (*поспішаючися*) За старих часів ти в куркуля од схід сонця до ночі робив. Може того захотів би?

Семен Некрийхата — Та й не сорок п'ять, а мені неправдиво порахували... Я на пам'ять знаю, скільки мені днів не записали. Одного дня возив школярів на сояшники... Оп'ять же жінок до ясель...

Панас Надточий — А ще забув, як Бойкові підсвинка возив до міста продавати.

Карпо Бараболя — (*вдавано перелякано*) Так тобі й того дня не записали, коли возив куркулеві підсвинка?

Семен Некрийхата — (*не подумавши*) А то ж... І того не записали...

(*Серед колгоспників щирий реїт. Вирізняється голос Петра Стегнія*)

Петро Стегвій — А в комуністі он пишуть...

Панас Надточий — (*суворо*) Так ти хотів ледарювати, щоб хтось на тебе робив. Забув, як колись на куркуля робили? А тепер ти ж хазяїн, це ж наше хазяйство в колгоспі... Ні, з такими хазяями багато наробиш... А справді, товариші, що ми тут байдики б'ємо. Наші он з червоною валкою поїхали, а ми огинаємося. Петро Стегній, здається, сьогодні твоя черга біля коровника... А ти, Бараболя, поглянув би лошат, поки Стеценко повернеться... Ходімо, товариші.

Семен Некрийхата — (*лишившись один*) Як же воно так... Маю аж дванадцятро, а коли ж не здужаю... (*Безпорадно розводить руками*).

ЕПІЗОД ДРУГИЙ

(Другого дня. Той таки будинок з іншого боку. Над вйстям напис: „Миронівська сільська рада“. Поодаль стоять купкою селяни і про щось жваво сперечаються. Чути голос Петра Стегнія: „От і в комуністі пишуть“... Трохи осторонь Нечипір Бойко і Степан Наритний).

Нечипір Бойко
Степан Наритний

— Ну, як воно там. Скаржиться на панщину?
— Там таке, Нечипоре Олександровичу, діється... Которі многосімейні, так аж на стінку деруться... Потому обідно. Приміром, Стеценко однісінський, а по трудовнях йому припадає більше ніж Семенові Некрийхаті... А в того аж дванадцятєро та все мал-мала менше...

Нечипір Бойко
Степан Наритний

— (зикаво) А що ж голова сільради?
— Та... (зневажливо) Як тая сорока на тину: хто йде — сполохне. Ви ж знаєте, Нечипоре Оксеновичу, так у рота тому комуністові й дивиться...

Нечипір Бойко
Степан Наритний

— Цілком погоджується?
— Куди там. Кажє, сільрада у справи колгоспа не втручається. Якщо ухвалять ділити по трудовнях. так і буде.

Підходить **Семен Некрийхата**.

Семен Некрийхата
Степан Наритний
Семен Некрийхата

— Здоровенькі були вольнії люде...
— (прикро) Та вже не панські, не колгоспні.
— Об чім фракція? Безпартійним не забороняється?..

Нечипір Бойко

— (ухильно) Та так... Слухаємо, про що добрі люди гомонять... Здається, вас, Семену Карповичу, хочуть обідити?

Степан Наритний

— Он той лобуряка, Стеценко, один як па-лець, а половину хліба колгоспного загребе собі: що він продавати буде його чи що... А в Семена Карповича дванадцятєро малечі... Що як чоловік не здужає. не міг вигнати отих трудовнів.

Нечипір Бойко

— (співчутливо) А звісно, як чоловік не здужає... Треба йому підмогти. Для того партія й радвлда і колгоспи будують, щоб, значиться, гуртом робити, один одному підсобляти...

Семен Некрийхата

— (несподівано лютуючи, з серцем посуває шапку з потилиці на лоба) Та не буде по їхньому. Я до самого Петровського дійду... Це що ж, як людина не здужає, так і подихати як собаці...

Через сцену приходить *Льоша*, хвюскаючи лозиною в повітрі.
Співає.

Де ти ходиш, де ти бродиш,
Комсомолочка моя,
У колгосп мене заводиш,
Погубить хоіш меня...

Колгоспники потроху присуваються ближче.

- Петро Стегвій** — (продовжуючи попередню розмову) От у Комуністі пишуть...
- Карпо Бараболя** — І хто його навчив? Не інакше, як куркулі склали цю пісню.
- Степан Наритний** — (до *Бойка*) Середнячок, як запобігає... Ви-служується...
- Нечипір Бойко** — (так само прислухаючись до *Льошиного* співу, наче про себе) От, не розумна, богом скривджена дитина... А через неї голос божий говорить... одкровеніє... Мо й справді ці колгоспи погублять добрих людей...
- Панас Надточий** — (підслухавши) Що ж ти раніше не прислухався до того галасу божого, коли він в тебе за підпасича робив? Тоді воду качав з нього...
- Нечипір Бойко** — (із смиренною гідністю) Не з вами розмовляють, громадянине... Невже не можна і посочувствувати людській біді. Підсобити по християнському?..
- Панас Надточий** — (зухвало) Підсобляли раніше... Он ваші друзі, Печериця та Жлукто, вже підсобляють на Соловках... Туди й вам дорога. Іч, знайшовся християнин... за бога згадав, опортуніст капіталістичний. Та ми давно вже вашого бога ліквідували як клясу разом з вами.
- Нечипір Бойко** — (смиренно) І рече безумець у гніві своєму: несть бога... (До *Наритного*) — Ходімо, Степане Макаровичу, нам тут не місце скоромитися з оцими безбожниками.

(З-за рогу будинку виходить голова *Правління*).

- Степан Наритний** — Ходімо, Нечипоре Оксеновичу... А то он і панський яконом уже йде... Ще мо й нагаєм розгонятиме, як за старих часів...

(Обидва пішли. *Панас Надточий* дивиться услід).

- Панас Надточий** — Повели овечку стригти... І скільки ще дурнів є на світі...

(Повертається *Льоша*, наспівуючи: „Де ти ходиш, де ти бродиш, комсомолочка моя“)...)

Голова правління — Що це ти Льоша, куркульської співаєш? Хіба тобі погано в колгоспі? Ситий, узутий, одягнений, поводяться з тобою. по-людському. Та ж ти тільки і світу в колгоспі побачив.

(Льоша по-дурному сміється і ніяково хвоськає лозиною в повітрі).

Панас Надточий — Та воно що, нерозумне. Шкода, що є такі й розумні, що куркулям підспівують...

Голова правління — Прийде час, товаришу, порозумнішають *(звертаючись до колоспників)*). Товариші, час уже і збори відкривати. Пішли по Правління. Сьогодні ж треба обговорити поділ прибутків урожаю...

Петро Стегній — *(йдучи з ним)* От, от... он і в комуністі пишуть...

(Колоспники, розмовляючи, поволі йдуть за головою Правління і Петром Стегнієм).

ЕПІЗОД ТРЕТІЙ

(Сцена першого епізоду. На ганку стоїть стіл і кілька дзигликів, два три колоспники сидять на сходах, решта стоїть біля ганку. Іван Стеценко йде сходами на ганок і чіпляється за ноги колоспників, що сидять на сходах...)

Іван Стеценко — Н-ну, порозставляли свої копита. Нікого ранжиру. А ще на збори прийшли.

Петро Стегній — А ти не лайся, конячий бригадире,
Карпо Бараболя — *(поблажливо)* А звісно звикла людина біля коней *(Деякий час стоїть мовчки, уважно розглядаючи будинок правління колгоспу)*, А мабуть там на Соловках згадує Петро Іванович Жлукто за свою кам'яничку. Он яку вибудував на наші загарбовані копійки. Мабуть мріяв і звікувати тут.

Семен Некрийхата — *(прикро)* Он ваш Стеценко забере увесь хліб, так і не таку ще побудує. Йому ж, кажуть, якщо по трудовнях, увесь хліб припадає на пайку. А що робив? Спочивав там собі на стайні у звичку.

Карпо Бараболя — А ти не заздри, Семене. Що ж, значить, заробив чоловік. На зароблене будуватиме.

Семен Некрийхата — *(впадаючи в розпач, верескливо)* Так це що ж, де тая правда? Одним кам'яниці будувати, а другим з малими дітьми з голоду подихати?.. Та це ж, люди добрі...

Панас Надточий — Тю на вас, показалися чи що... Верзете дурниці.

(На ганок виходить голова правління).

Голова правління — Так що, товариші, відкриватимемо збори? Ну, гаразд. Оголошуємо збори членів колгоспу „Зоря майбутнього“ відкритими. На порядку денному одне питання: розподіл прибутків урожаю цього року. Додатків до порядку денного не буде? Гаразд. Товариші, члени правління, прошу сідати за стіл.

(Панас Надточий і Іван Стеценко йдуть на ганок і сідають на дзигликах. З правління колгоспу виходить рахівник, молодий радслужбовець, обома руками тримаючи перед грудьми пачку паперів. Розкладає папери на столі й сідає).

Голова правління — Товариші, трудящі Радянського Союзу під проводом Ленінської більшовицької партії будують єдину в світі країну соціалістичної праці. Погляди гноблених трудящих усього світу звертаються на СРСР, як на свою соціалістичну батьківщину. Але й капіталістичний лад, що загниває, вбачаючи в нашому рості свою загибель, мобілізує свої сили. Через свою агентуру всередині СРСР, через попів, куркулів, непманів у місті, маловірів, опортуністів він намагається зірвати більшовицькі темпи нашого соціалістичного будівництва. Отже, нині за доби розгорнутого соціалістичного наступу на рештки капіталістичних елементів у нашому Союзі ми повинні бути особливо чуйні і напружити всі сили, щоб дати рішучу відсіч всяким ворожим виступам. Поруч з індустріалізацією країни, що звільнить нас залежності від капіталістичних країн, ми проводимо реконструкцію, соціалістичну перебудову сільського господарства, щоб підвищити врожайність наших ланів і увімкнути сільське господарство у загальну систему соціалістичного будівництва. Сьогодні ми повинні підбити підсумки другої більшовицької сівби. Товариш рахівник потім вам подасть цифри, а зараз ми повинні приципіально розв'язати порядок поділу прибутків урожаю. Учора ми червоною валкою відвезли останню партію хліба, що належав з нас за нашим зустрічним пляном хлібозаготівлі. Ми мусили цей хліб здати державі, дати його тим робітникам, які виробляють для нас сільсько-господарські машини,

одяг, взуття і інший промисловий крам. Ча-
стину нашого врожаю ми приділили насінно-
вому фондові і ще частину до страхового
насіннєвого фонду, на випадок, якщо пове-
деться дещо пересівати. Решта натуральних
прибутків за статутом належить членам кол-
госпу і оце ми зараз повинні обговорити, як
ці прибутки поїdlити. Дехто з товаришів хоче
ділити на їдоків. Чи правдиве це буде, товариші?

Панас Надточий

— А звiсно, що неправдиво. Одні робили
сумлiнно, а інші ледарювали, хоч може в них
і по дванадцятєро їдцiв...

Семен Некрийхата

— Треба по закону, як завжди було. По ду-
шах, тобто на їдцiв...

Петро Стегний

— *(вагаючись)* Та звiсно по закону. Хто
проти цього... Он і в комуністі пишуть...

Іван Стеценко

— Так це як? Стеценко все життя робив на
куркулів, а тепер робитиме на своїх ледарів?..
Не по ранжиру щось виходить...

Семен Некрийхата

— *(розпацливо)* Та ж у мене дванадцятєро, а
я не здужаю... Хіба це правда, одні кам'яниці
будуватимуть, а другим з голоду подихати...
Адже ж коли тягли у колгосп, не такої співали.
— Не ламай ранжиру, Некрийхата. Ти ж мо-
думав, що в колгоспі дурно годуватимуть?..
А раніш годували?

Іван Стеценко

Семен Некрийхата

— Раніш... Раніш я б оце вже свого стар-
шенького, Свирида якомусь доброму хазяїнові
у підпасиці опредiлив би. Все щось собі зароб-
бив би на зиму...

Карпо Бараболя

— Латку на штани заробив би...

Панас Надточий

— Ех, ти, куркульський підпасич...

Голова правління

— Товариші, по порядку. Збори ще не кінчи-
лися... Товаришу Некрийхата; ніхто кам'яниць
будувати не збирається. Кожний одержить
хліба по потребі, а решту здамо державі
і гроші запишемо на рахунок за тим, хто їх
заробив. За ці гроші він купуватиме собі по-
трiбний промкрам, а також газету або книжки,
чи ще щось там для культурного відпочинку..
І ваші дванадцятєро, товаришу Некрийхато,
з голоду не помруть. Ми маємо спеціальний
фонд для допомоги малолітнім, непрацездат-
ним членам колгоспівських родин... А от нашот
промкраму вибачайте, товаришу Некрийхата.
Доведеться вам цілу зиму світити голою...

*(Серед колгоспників ширий реїт. Чути голоси: „Ловко“. „От за-
крутив“... „Не треба й лампи, сама світитиме“...)*

Голова правління — Так, як, товариші, усім зрозуміло? Можна голосувати?..

Іван Стегній — Голосуй, чого там... Кому треба, зрозуміє...

Карпо Бараболя (підлесливо) Голосуйте, товаришу голово. Ми, котрі сознательні, згодні.

Голова правління — Хто за те, щоб ділити по трудовнях, звніть руки.

(Майже одностайно зносяться догори руки).

Голова правління — Хто проти? (Підносять руки Семен Некрийхата і трохи повагавшись, несміливо Петро Стегній).

Карпо Бараболя — (здивовано) Диви, і Петро Стегній за ним... А яким прихильним здався...

Панас Надточий — Поки до трудовнів не дійшло... Ви знаєте, скільки він заробив, огинаючися в колгоспі? Сорок два дні. Навіть Некрийхата випередив його на три дні...

Карпо Бараболя — Он воно що...

Петро Стегній — (розгублено кліпаючи очима) А в комуністі пишуть...

Панас Надточий — А в комуністі пишуть, що таких глитайських підспівувачів треба у тришії гнати... Ви тільки колгоспи розвалюєте.

Голова правління — І ще в Комуністі пишуть, що наші нечужані темпи вимагають і більшовицьки витриманих робітників. Усі прогульники й ледарі, ще найзліші вороги нашого соціалістичного будівництва і з ними ми будемо нещадно боротися.

ЕПІЗОД ЧЕТВЕРТИЙ

(Чепурно прибрана селянська хата. Порожній від ікон куток, на стіні літографований портрет Леніна. На другій стіні між вікном і піччю ходики, а під ними радіо-гучномовець. На столі шостилінійна гасова лампа. Панас Надточий сидить, схилившись над газетою. Під ліктем почата пачка „роск. рочних“ цигарок. Поруч Параска щось лає. За вікнами лютує завірюха. Вітер голосно гуде у коміні)

Панас Надточий — (одриваючись від газети) Чого, Параско, зажурилася. Нарешті і ми, як люди, живемо.

Параска — (буркотливо) Як люди, як люди... Що ти за хазяїн. Ніколи вдома не буває, а то уткнеться у свою газету... Ні з ким слова перемовити.

Панас Надточий

— Ти знову за рибу гроші... дома не буваєш... Та хіба мало в колгоспі праці і взимку. Раніш ото без пуття вештався б на подвір'ї, а тепер треба ж працювати у своєму колективному господарстві.

Параска

Панас Надточий

— (вороже) А пуття з того?..

— (сміється) Ну, то вже ти наче справжній баб'ячий елемент. Чого тобі ще треба? Хліба маємо на всю зиму, справили тобі спідницю й кохтину, не босі, та й не роздягнуті, як колись латками світили... Чого треба, так у кооперативі купимо. Ти б іще нарікала. Мали добру працю, маємо тепер і собі..

Параска

— (ховаючи бенджиність) Та я хіба що? Чого присікався. Іч, бригадир знайшовся, іди у колгосп бригадирствувати...

(Хтось стукає у снішні двері. Панас Надточий насторожено підводить голову).

Панас Надточий

Параска

— Хтось наче постукав, Парасю.

— (байдуже) Та то мабуть вітер. Кому ж бути. У таку годину добрий хазяїн і собаки з хати не вижене...

(У двері знову хтось стукає, вже дужче... Панас Надточий квалливо підводиться і йде до дверей. Відкрив двері і чути, як у сінцях загуркотів цеберком).

Параска

— (нетерпляче) Ну, хто там?

(Повертається до хати Панас Надточий, за ним слідом весь запорошений снігом Семен Некрийхата. Некрийхата дозо і ретельно обтрушує біля порогу сніг з кожуха і чобіт. Тоді несміливо йде на середину хати).

Семен Некрийхата

— Здоровенькі були...

Панас Надточий і

Панас Надточий

Параска: (разом) Здорові були і ви. Сідайте. — Що це вам трапилось Семене Карповичу, що в таку негоду довелось з дому піти?

Семен Некрийхата

— Та... (ніяково чуває потилицю). Правду кажучи, злидні наші вигнали. Я оце, Панасе Телимоновичу, до вас із прозьбою, позичте трохи гасу... узявся тут одному чоловікові чоботи підлатати — все мо хоч трохи зароблю — та гасу не вистачило.

Панас Надточий

Семен Некрийхата

— А чому б, сусідо, й не позичити.

— (трохи повагавшись, щиро) Сказати правду, пішов би до кооперативу, так грошей чорт ма.

Панас Надточий — Та сідайте, Семене Карповичу, трохи спочиньте... Парасю!

(Несподівано розлягається хрипуватий голос радіо-гучномовця: — Альо, альо, альо! Говорить Харків... зараз передаватимемо лекцію з колгоспного циклу. Семен Некрийхата збентежено озирється навколо і, побачивши на стіні гучномовця, з полегшенням сміється).

Семен Некрийхата — Ну, й утнули ж ви, Панасе Телимоновичу, зовсім як у сельбуді... І багато отака штукенція коштує?

Панас Надточий — Та ні.. на виплату з Харкова виписав. Чим ото ходити в негоду до сельбуду, краще дома посидіти... Завжди всі новини знатимеш. (Бере із столу пачку цигарок). Закурюйте.

Семен Некрийхата — (Бере цигарку й закурює) Легкий тютюнець, панський, а тепер колгоспники курять... (трохи повагавшись) ну, тільки я до ручки добився — і самосядки ні за що купити. Не знаю, як зиму перебуду.

Панас Надточий — (зирнувши на Некрийхату й посміхнувшись у бороду) ще й тепер не пізно. І зараз в колгоспі вистачає праці.. (помовчавши трохи) І трудодні записують. Хто не встиг влітку, може зараз надолжити...

Параска — (не стерпіла) та ти вже, Панасе, розумний, для тебе тільки й світу, що в колгоспі. Через нього й за власну хату забуваєш...

(І перепиняє гучномовець, починаючи передавати лекцію. Перші слова од несподіванки губляться, а потім уже можна чути уривками:

... після осінньої сівби працю в колгоспі треба переключити на зимові рейки... перепочинок от польових робіт використовується для ремонту будівель і реманенту та поточної праці... посилити масову культосвітню роботу... перед колгоспами повстає нове завдання — вербування зайвої робітної сили для промисловости...)

Панас Надточий — (схиляючися над столом і намагаючися перекричати гучномовця) Чуєш? А ти бідкаєшся, як перебути зиму, коли скрізь праця вимагає робітничих рук...

(Знова чути гучномовця:) ... треба повести широку роз'яснювальну роботу, щоб зайвину робітної сили по колгоспах організовано передати промисловості, яка потребує кадрів...)

Панас Надточий

— ... Невже ми могли десятки років надмірно працювати на куркуля, а тепер, коли треба пвацювати на своєму колективному господарстві, щоб вибитися із злиднів, ми не зуміємо? Хочеш їсти і позбутися злиднів — сумлінно працюй...

(Знову гучномовець голоснішає:) ...І нарешті треба використати цей час, щоб надолужити прогаяне за літо...)

Семен Некрийхата

— (раптом б'ючи себе кулаком в груди) І надолужу... досить я вже слухав отого клятого куркуля Бойка... Як намовляв мене, чого тільки не обіцяв, а поткнувся оце до його — а він каже: нічого не можу зробити, у самого все забрали... (мовчить деякий час, наче збираючися з думками, потім говорить спокійніше). Подивився оце, як ви живете, і аж у грудях запекло. Хіба й я не міг так жити?.. А досі не позбудусь отих злиднів... Як дурень слухав куркулів та їхніх підспівувачів стегнів. А той ще дурив, що в комуністі пишуть...

Панас Надточий

— (з серцем) А ти спитай, чи він читав „Комуніста“? Ширив тільки глитайські плітки. А от у „Комуністі“ (плескає долонею по газеті) справді пишуть, як за проводом партії і радвлadı позбутися злиднів...

(Гучномовець починає передавати концерт. Звуки музики розливаються в хаті. Під спів):

Щоб косити буйне жито,
Щоб пшеницю добре жати,
Не шкодуйте юні сили
У походи за врожай...

НАДАЄ ЗАВІСА.